

Прищеп О.П.
викладач кафедри
естетичного виховання

Методичні рекомендації навчання гри на фортепіано (за методикою З.М.Йовенко)

Правила прийому в педагогічний університет на спеціальність «Початкове навчання і сімейне виховання» не зобов'язують студентів мати музичну підготовку. Проте сімейний вихователь повинен володіти музичним інструментом, що значно підвищить рівень його професіоналізму та готовність до роботи з дитиною в сім'ї. Тому студенти оволодівають практичними навичками гри на музичному інструменті впродовж всього періоду навчання у вищому навчальному закладі.

Для досягнення максимально високого рівня в музичному розвитку студентів педагоги шукають найбільш ефективні та раціональні методи й прийоми навчання. З методичної точки зору, на наш погляд, представляє інтерес праця педагога Київської консерваторії Зої Миколаївни Йовенко «Загальне фортепіано: питання методики». Ця робота складається з низки положень про специфіку методики викладання загального фортепіано в музичних училищах і співпадає з проблемами курсу «Основний музичний інструмент (фортепіано)» у педагогічному університеті. Практичний інтерес для викладачів фортепіано в педагогічному університеті представляє розділ «Початкове навчання гри на фортепіано учнів старшого віку». Низка методичних порад може бути успішно використана в нашій роботі зі студентами.

Розповідаючи про специфіку викладання предмету загального фортепіано, З.М.Йовенко вказує на вік початківців, що навчаються гри на фортепіано - це учні підліткового, раннього юнацького і юнацького віку. Методичні положення початкової фортепіанної педагогіки, розрахованої на дитячий вік, автор називає недостатньо сприятливими, тому що дорослий учень більш підготовлений і має перспективи для свідомого, осмисленого навчання, і це є принциповою основою методики. Розвинений інтелект учня, збагачений знаннями з різних галузей культури, історії, літератури, мистецтва тощо, зобов'язує педагога бути уважним до вибору методів і прийомів навчання, змісту занять. Учень повинен мати ясне уявлення про сенс занять, мету предмету і шляхи її досягнення. Цільова настанова в початковому періоді навчання має стати законом кожного уроку, нового заняття. «Чітко сформульоване обґрунтування будь-якого завдання і вимог не тільки мобілізує учня на свідоме активне їх виконання, але сприяє надійному просуванню до головної мети курсу – формуванню музично-виконавського мислення» [1, с.52].

Педагогу слід надавати серйозного значення рівню професійного спілкування з учнями. «Високий рівень професіоналізму в усьому, зокрема – в дотриманні якнайтонших нюансів педагогічної етики – неодмінна умова успішної роботи з учнями старшого віку» [1, с.51].

Головне положення методики початкового навчання гри на фортепіано учнів старшого віку З.М.Йовенко сформулювала так: «Гра з першого уроку по нотах, двома руками, кожної в зручному для неї регістрі клавіатури» [1, с.51]. Автор доводить правомірність свого ствердження: підготовчий період, характерний для роботи з дітьми до початку гри по нотах (підбір знайомих мелодій) не може бути прийнятний при навчанні учнів старшого віку. «Його застосування недоречно, недоцільно, оскільки відвертає від мети, гальмує придбання першочергових необхідних навичок, тим більше в стислі терміни» [1, с.51]. З.М.Йовенко вказує, що для засвоєння навички гри з нот перед учнями має бути поставлене завдання якомога менше дивитися на клавіатуру при гри.

Перше заняття пропонується провести у формі бесіди педагога про будову інструменту, механіку звуковидобування, призначення і принципи дії педалей, правила посадки за інструментом, розташування октав на клавіатурі тощо. Якщо в групі декілька початківців, вступну бесіду можна провести колективно.

Далі першочерговими завданнями будуть засвоєння нотної грамоти і постановка рук. «Постановка рук здійснюється в процесі гри з нот спеціально підбраного репертуару» [1, с.52]. Для цього найбільш підходить легкий п'ятиклавішний репертуар. Перше торкання до клавіатури здійснюється 1-м і 5-м пальцями однієї руки на інтервалі квінти, або всіма п'ятьма пальцями на ближніх білих клавішах. При цьому ставиться завдання грати квінту не дивлячись на клавіші. Далі освоюється п'ятипальцева – п'ятиклавішна позиція в різноманітному поєднанні двох пальців по нотах правою і лівою руками. На перших заняттях за умови читання інтервалів з нот без контролю зором краще використовувати записи в тональностях до мажор, соль мажор і ля мінор (перші п'ять ступенів).

Таким чином можна вирішити наступні завдання:

- орієнтація на п'яти клавішах без зорового контролю;
- освоєння аплікатури п'ятипальцевої позиції (через палець – терція, через два пальці – кварта, крайні пальці – квінта, суміжні пальці – секунда);
- правильна посадка за інструментом, спираючись двома руками одночасно на квінту в зручному для кожної руки регістрі;
- активізація слухового контролю в процесі гри.

Кращими варіантами нотних прикладів буде супровід інтервалами будь-якої мелодії. Для створення початкового репертуару можна використовувати пісенний фольклор. Студент грає незмінний остинатний бас (квінти як супровід), вокальну партію виконує педагог голосом або на фортепіано у високому регістрі.

Наступний крок – гра легато вже знайомих інтервалів (терції, кварта, квінти) в п'ятиклавішній позиції. Початковому освоєнню навички легато допомагає вправа – імітація двома пальцями (2-м і 3-м, або 2-м і 4-м) на горизонтальній поверхні руху ніг при ходьбі на місці. Ця вправа дає відчуття природне перенесення опори з одного пальця на інший, що і складає основу м'язового відчуття при гри легато. Легатне виконання п'ятиклавішних мелодій мажорного і мінорного ладів бажано починати з непоступеневого руху. По можливості давати завдання, рівні для правої і лівої рук, по черзі міняючи їх соліруючу і акомпануючу функції. Далі освоюється поступова гра легато п'ятьма пальцями

підряд в напрямі від 5-го до 1-го, що сприяє більшій зібраності кисті, оскільки, завершуючи рух, 1-й палець вимушений підстроїтися до інших.

Після проходження ряду п'ятиклавішних п'єс, коли учень вільно орієнтується в такому репертуарі, можна переходити до освоєння інтервалів сексти, септими і октави. Розширення діапазону охопту клавіатури п'ятьма пальцями, за умови гри з нот, пропонується вирішувати в наступній послідовності: 1-й палець віддаляється на терцію (через клавішу), а потім і на кварту (через дві клавіші), при цьому зберігається близьке положення решти чотирьох пальців. У цьому варіанті терцію грають 1-й і 2-й пальці, кварта виявляється під 1-м і 3-м, квінта – під 1-м і 4-м, секста – під 1-м і 5-м. Таке положення 1-го пальця природно для кисті, тому інтервали терція і кварта засвоюються достатньо легко.

З часом можна переходити через повні тризвуки до октави 1-м і 5-м пальцями. Паралельно освоюється октава і лівою рукою у вигляді акомпанементу тризвуками або ламаними арпеджіо.

Оволодівши аплікатурними нормами виконання мелодійних побудов в межах октави без зміни позиції, можна переходити до репертуару, на якому виховуються навички зміни позиції шляхом перекладання 2-го, 3-го, 4-го або підкладання 1-го пальців. Починати краще з тих мелодій, в яких епізодично з'являється нижній ввідний тон. Зберігаючи тісну п'ятипальцеву позицію на нижньому тетракорді, клавішу ввідного тону натискають 2-м пальцем, переступивши через 1-й. Одночасно вивчається гамма до-мажор двома руками в симетричному русі від 5-х пальців. Сенс первинного засвоєння навички перекладання, а не підкладання полягає в тому, що при цьому природно розв'язуються питання аплікатури і постановки рук. Необхідність перекладання 3-го пальця при русі від 5-го (від тоніки до тоніки) очевидна: всі пальці «витрачені», а попереду ще три ступені. Тоді як при поясненні аплікатури висхідної гами (від 1-го до 5-му пальця) підкладання 1-го пальця після 3-го виглядає менш логічно. Крім того, в процесі перекладання 3-го пальця 1-й залишається на своєму місці в правильному положенні, що звично для п'ятипальної позиції.

З.М.Йовенко так докладно описує послідовність освоєння аплікатурних правил тому, що аплікатура належить до основних труднощів фортепіанної гри. «Аплікатура як постійно діюча система, її логіка, правила і випадки відхилення від них пізнаються від уроку до уроку, в самостійній роботі над домашнім завданням. Необхідно прищепити розуміння і визнання аплікатури як елементу, обов'язкового при виконанні нотного тексту, що вимагає аналізу кожного її позначення в нотах» [1, с.66].

Підводячи підсумок короткому огляду перших кроків на шляху прискореного засвоєння старшими учнями елементарних навичок фортепіанної гри, автор відзначає, що «виклад конкретних рекомендацій щодо методів роботи, репертуару не претендує на безумовну реалізацію їх в навчальному процесі. Відбір тих або інших засобів навчально-виховної дії – процес творчий, на який впливає особистість педагога, його власний індивідуальний досвід піаністичного розвитку, рівень методичних знань і виконавської культури, світогляд, художній смак тощо» [1, с.70].

Методи і прийоми, запропоновані З.М.Йовенко у навчанні початківців повинні бути продуманими, сприяти вихованню самостійного ініціативного ставлення до занять з боку учнів, відповідальної зацікавленості в результатах роботи. Перспективи використання методики вбачаємо в удосконаленні піаністичних навичок студентів факультету початкового навчання спеціалізації «Сімейне виховання».

Література

1. Йовенко З.М. Загальне фортепіано: питання методики. – К.: Музична Україна, 1989. –99с.